

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Кафедра нової та новітньої історії

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Перший проректор

д.х.н., проф. Холін Ю.В.

“ _____ ” _____ 2016 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Дипломатичний протокол та етикет»

для студентів VI курсу історичного факультету

спеціальність (напрямок) – 8.02030201 “магістр”, історія

спеціалізація – нова та новітня історія

факультет – історичний

2016 / 2017 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою історичного факультету

“ 20 ” вересня 2016 року, протокол № 9

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Станчев М. Г. доктор історичних наук, професор.

Програму схвалено на засіданні кафедри нової та новітньої історії

Протокол від “ 31 ” серпня 2016 року № 1

Завідувач кафедри д.і.н., проф. Станчев М. Г.

_____ Станчев М. Г.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією історичного факультету

Протокол від “ 9 ” вересня 2016 року № 1

Голова методичної комісії історичного факультету

_____ Тумаков О. І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “ Дипломатичний протокол та етикет ” складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки магістрів IV рівня вищої освіти за спеціальності «Історія і археологія», спеціалізації «Нова та новітня історія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Спецкурс передбачає вивчення основ дипломатичного протоколу та етикету, загально прийнятих міжнародних норм, озайомлення з традиціями дипломатичного етикету країн Європи, Азії та Америки, правил і традицій в Україні. Цей спецкурс є складовою частиною комплексу міжнародних дисциплін, що вивчається на кафедрі: історії міжнародних відносин, європейської інтеграції, основ дипломатії.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

Ознайомлення студентів з еволюцією вітчизняної та міжнародної дипломатичної протокольної практики й етикету, з основними нормативно-правовими документами, регулюючими протокольну практику, з досвідом організації й функціонування протокольних служб в Україні і за кордоном, з нормами й правилами сучасного дипломатичного етикету.

1.3. Кількість кредитів – 4

1.4. Загальна кількість годин - 120

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
6-й	Не передбачено роб. планом
Семестр	
11 -й	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
Немає	год.
Лабораторні заняття	
Неме	год.
Самостійна робота	
88 год.	год.
Індивідуальні завдання	

1.6. Заплановані результати навчання

В результаті вивчення даного спецкурсу студенти мають оволодіти викладеним матеріалом з усіх тем спецкурсу, основними системними положеннями щодо норм

дипломатичного протоколу та етикету. Під час лекцій студент має можливість ознайомитись з основними видами офіційних візитів і дипломатичних прийомів та вимогами щодо їх організації, з основними нормами міжнародної ввічливості. Вивчення даного спецкурсу має допомогти студентам самостійно опрацювати навчальну та спеціальну літературу з дипломатичного протоколу, втілювати в життя отриманні знання.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Дипломатичний протокол: сутність, принципи, системні положення.

Тема 1. Дипломатичний протокол та етикет: системні положення

Предмет та основні цілі курсу, його структура. Основні джерела та література. Поняття дипломатичного протоколу та етикету. Становлення дипломатичного протоколу. Дипломатичний протокол у стародавньому світі: протокольні вимоги у Стародавньої Греції та Римі. Особливості дипломатичного протоколу Київської Русі. Дипломатичний протокол Європи доби Середньовіччя. Віденський регламент 1815 р. та Аахенський протокол 1818 р. Віденська конвенція «Про дипломатичні зносини» (1961), Віденська конвенція «Про консульські зносини» (1963).

Тема 2. Система протокольної служби в Україні

Указ Президента України «Про Державний Протокол и Церемоніал України» (2002). Управління Державного протоколу МЗС України. Протокольні служби Президента, Кабінету міністрів і Верховної Ради України. Закордонні дипломатичні представництва в Україні, візити зарубіжних делегацій: протокольне забезпечення. Особливості протокольної практики в організації міжнародних зв'язків місцевих органів влади.

Тема 3. Дипломатичний корпус: поняття, функції та склад

Поняття дипломатичного корпусу та його характеристика. Дуайєн дипломатичного корпусу. Протокольне визначення старшинства дипломатичного корпусу і дипломатів. Військовий аташат – як складова частина дипломатичного корпусу та його особливості. Обслуговування дипломатичного корпусу. Порядок акредитації послів та постійних представників та їх сімей. Вручення Вірчих грамот. Дипломатичний транспорт. Дипломатичні паспорти та дипломатичні картки. Міжнародна ввічливість. Дотримання етикету щодо державного прапора, герба та гімну. Урочисті салюти. Протокольна реакція на національні свята, пам'ятні дати та визначні події.

Тема 4. Протокол візитів на вищому державному рівні

Основні види офіційних візитів та особливості їх протокольного забезпечення. Державні, офіційні, робочі візити. Візити проїздом та неофіційні візити. Візити у статусі особистого гостя. Підготовка офіційних візитів Президента України, Прем'єр-міністра, Голови Верховної Ради та міністра закордонних справ. Особливості візитів спеціальних представників, міністрів та представників місцевих органів влади. Протокольна практика покладання вінків та квітів.

Тема 5. Дипломатичні прийоми, їх призначення та організація проведення

Види дипломатичних прийомів: «fourchette», «бокал шампанського», «сніданок», «чай-кава» (кава-брейк), «коктейль», «жур-фікс», «вечеря» и др. Офіційні та неофіційні прийоми. Прийоми без розміщення за столом. Прийоми з розсаджуванням за столом. Основні правила підготовки до офіційного прийому та порядок його проведення. Етикет запрошення та відмова від нього. Прихід на прийом. Розміщення під час дипломатичних прийомів. Тости. Правила поведінки за столом під час прийому. Вживання їжі та напоїв.

Музика на прийомі. Складання меню і сервірування столу. Як подавати страви? Напої. Робота дипломата під час прийому. Значення прийомів у дипломатичній практиці. Правила прийому гостей у дома. Візит іноземних гостей.

Контрольні питання по 1 розділу:

1. Визначення термінів «Дипломатичний протокол», «Дипломатичний етикет» та його складові.
2. Дипломатичний протокол у стародавньому світі: протокольні вимоги у Стародавньої Греції та Римі.
3. Дипломатичний протокол у Візантії. Трактат К. Багрянородного «О церемоніях».
4. Особливості дипломатичного протоколу Київської Русі.
5. Дипломатичний протокол Європи доби Середньовіччя.
6. Віденський регламент 1815 р. та Аахенський протокол 1818 р.
7. Віденська конвенція «Про дипломатичні зносини» (1961)
8. Віденська конвенція «Про консульські зносини» (1963)
9. Дипломатичний нігілізм радянської Росії. Із історії російського протоколу.
10. Дипломатичний протокол у імператорському Китаю.
11. Становлення дипломатичного протоколу: український досвід. Указ Президента України «Про Державний Протокол и Церемоніал України» (2002).
12. Протокольна дипломатична практика в Україні. Особливості протокольної практики в організації міжнародних зв'язків місцевих органів влади.
13. Закордонні дипломатичні представництва в Україні: протокольне забезпечення.
14. Протокольна підготовка до візитів зарубіжних гостей в Україну.
15. Дипломатичний корпус: поняття, функції та склад. Протокольне визначення старшинства дипломатичного корпусу і дипломатів.
16. Дуайєн дипломатичного корпусу: його функції та завдання. Протокольне обслуговування дипломатичного корпусу.
17. Військовий аташат як складова частина дипломатичного корпусу та його особливості.
18. Участь дипкорпусу в урочистих святах країни перебування.
19. Порядок акредитації та закінчення терміну повноважень послів, постійних представників та їх сімей.
20. Церемонія вручення Вірчих і Відкличних грамот.
21. Дипломатичний транспорт. Дипломатичні паспорти і дипломатичні картки: їх функції та призначення.
22. Міжнародна ввічливість. Протокольна реакція на національні свята, пам'ятні дати та визначні події.
23. Підвалини доброго виховання і дипломатичні звичаї. Подарунки (сувеніри і квіти).
24. Класифікація протокольних візитів на вищому державному рівні та їх загальна характеристика.
25. Державний й офіційний візити: спільне та особливе.
26. Робочий візит та візит проїздом.
27. Підготовка офіційних візитів на най-вищому рівні.
28. Види неофіційних візитів. Особливості візитів спеціальних представників та представників міжнародних організацій.
29. Дипломатичні прийоми, їх призначення та організація проведення.
30. Види й значення дипломатичних прийомів та їх загальна характеристика.

31. Основні правила підготовки до офіційного прийому та порядок його проведення.
32. Протокольна практика покладання квітів.
33. Принципи розміщення та правила поведінки під час дипломатичного прийому.

Розділ 2. Дипломатичний протокол і етикет зарубіжних країн

Тема 1. Протокольні функції дипломатичного представництва

Протокольні особливості країни перебування. Акредитація дипломатів. Взаємодія посольства з відділом протоколу МЗС країни перебування. Функції відповідального за протокольні питання в посольстві. Протокол отримання агреману та екзекватури. Реагування на офіційні події країни, що акредитує. Збір та узагальнення інформації про державне керівництво та глав дипломатичних місій у країні акредитації. Протокольні візити посла й дипломатів. Протокольне забезпечення візитів на вищому та високому рівнях. Протокол національних свят країни перебування. Зустрічі з керівниками держави, міністрами, лідерами політичних партій та громадських організацій.

Тема 2. Дипломатичний етикет

Поняття дипломатичного етикету. Значення візитних карток у роботі дипломата та їх класифікація. Оформлення візитних карток та правила їх використання. Етикет дарування та прийому подарунків главам делегацій. Особливості кольорової гами та види квітів в деяких країнах світу. Дарування квітів високій особі-жінці та дружині високої особи. Речові подарунки. Правила вручення та прийняття подарунків. Подяки за подарунки. Етикет телефонної розмови. Культура мови дипломата. Зовнішній вигляд.

Тема 3. Дипломатичне листування

Вимоги до дипломатичного листування. Зразки документів зовнішньодипломатичного листування: вербальна, особиста нота, особиста нота про вручення. Приватний лист. Зразки листа-запрошення та листа-подяки. Зразки заяв і коментарів МЗС України. Документи внутрішньовідомчого листування: Записи дипломатичних бесід. Вимоги до документів дипломатичного листування.

Тема 4. Специфіка етики та норм дипломатичного протоколу в зарубіжних країнах

Протокольні традиції європейських країн: Франції, Великої Британії, Німеччини, Іспанії та Італії. Особливості протокольної служби США, країн Латинської Америки і Австралії. Специфіка протоколу країн Магрибу та Близького Сходу. Особливості дипломатичного протоколу Китаю, Японії та Індії.

Тема 5. Дипломатичний протокол в ООН і на міжнародних конференціях

Функції протокольної служби ООН. Основні елементи дипломатичного прийому на міжнародних конференціях: зустрічі (проводи), робочі промови, головування, розміщення в залі. Забезпечення протокольних заходів для керівника міжнародної організації. Оформлення прийому нових членів міжнародних організацій. Регламент проведення сесій міжнародних організацій і міжнародних конференцій. Забезпечення синхронного перекладу та дипломатичних документів офіційними і робочими мовами.

Підсумковий контроль (за розділом 2)

1. Протокольні функції дипломатичного представництва.
2. Порядок акредитації (прибуття та відкликання) дипломатів.
3. Взаємодія посольства з протокольними службами країни перебування.
4. Протокол отримання агреману та екзекватури.

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	немає	
2	немає	
	Разом	

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Самостійно опрацювати наступні джерела:	88
2	Віденській регламент 1815 р. (Положення відносно дипломатичних агентів. Додаток до Заключного акту Віденського конгресу 1815 р.; Аахенській протокол 1818 р.;	22
3	Конвенція «Про привілеї та імунітети Об'єднаних націй» (1946); Конвенція «Про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН» (1947);	22
4	Віденська конвенція «Про дипломатичні зносини» (1961); Віденська конвенція «Про консульські зносини» (1963);	22
5	Конвенція ООН «Про спеціальні місії» (1969); Венская конвенция о представительстве государств в их отношениях с международными организациями универсального характера (1975).	22
6	Разом	88

6. Індивідуальні завдання

Написання рефератів та есе

7. Методи контролю

Написання 2 контрольних письмових робіт (проміжних), доповіді, індивідуальна бесіда, письмовий екзамен.

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового екзамену або залікової роботи

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Екзамен	Сума
Розділ 1		Розділ 2		Конт роль на робо та № 1	Конт роль на робо та № 2	Індивідуаль не завдання	Разом		
T1-	T2-	T1-	T2-				40	60	100
T3-	T4-	T3-	T4-						

T5-	T5-					
-----	-----	--	--	--	--	--

T1, T2 ... – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Джерела :

1. Віденській регламент 1815 р. (Положение относительно дипломатических агентов. Приложение к Заключительному акту Венского конгресса 1815 г.). Електронний ресурс: [www. Web-local.rudn. ru/web-local/prep/rj/files.php?f=prep](http://www.Web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/files.php?f=prep).
2. Аахенській протокол 1818 р. Електронний ресурс: [www. Web-local.rudn. ru/web-local/prep/rj/files.php?f=prep](http://www.Web-local.rudn.ru/web-local/prep/rj/files.php?f=prep).
3. Конвенція «Про привілеї та імунітети Об'єднаних націй» (1946) // Право зовнішніх зносин. Збірник документів. / Упорядники Ю. В. Алданов, І. М. Забара, В. І. Резніченко. – К.: Промені, 2003. – С. 154 – 159; Електронний ресурс: // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_150.
4. Конвенція «Про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН» (1947) // Право зовнішніх зносин. Збірник документів. / Упорядники Ю. В. Алданов, І. М. Забара, В. І. Резніченко. – К.: Промені, 2003. – С. 159 – 168; Електронний ресурс: // http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_150.
5. Генеральна угода про привілеї та імунітети Ради Європи від 02.09.1949 р. // <http://www.uapravo.net/data/base66/ukr66369.htm>.
6. Віденська конвенція «Про дипломатичні зносини» (1961) // Право зовнішніх зносин... С. 82 – 93. Електронний ресурс: <http://www.uapravo.net/data/base66/ukr66119.htm>.
7. Віденська конвенція «Про консульські зносини» (1963) // Право зовнішніх зносин... С. 481 – 502. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_047.
8. Протокол про привілеї та імунітети Європейських спільнот від 8. 04. 1965 р.(консолідована версія станом на 1 січня 2005 р.) // http://zakon.rada.gov.ua/cgibin/laws/main.cgi?nreg=994_623.
9. Конвенція ООН «Про спеціальні місії» (1969) // Право зовнішніх зносин... С. 463 – 475; Електронний ресурс: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/sp_missions.shtml.

10. Венская конвенция о представительстве государств в их отношениях с международными организациями универсального характера (1975) // Право зовнішніх зносин... С. 436 – 461; http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=995_254.
11. Закон України «Про дипломатичну службу» (2002) // Право зовнішніх зносин... С. 113 – 125; Електронний ресурс: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.
12. Указ Президента України «Про Державний протокол та Церемоніал України (22.08.2002, № 746/2002) // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/746/2002>.

Основна література

1. *Борунков А.* Дипломатический протокол в России / А. Борунков. – М.: Международные отношения, 2000. – 238 с. Електронний ресурс: [DOC] 48793.doc - Электронная библиотека БГУ elib.bsu.by/bitstream/123456789/561/1/48793.doc.
2. *Вуд Дж., Серре Ж.* Дипломатический церемониал и протокол/ Пер. с англ. Ю. П. Ключкина, В. В. Пастоева, Г. И. Фомина. - Изд. 2-е. - М.: Междунар. отношения, 2003. - 416 с.
3. *Галушко В. П.* Діловий протокол та ведення переговорів: Навч. посібн. / В. П. Галушко. - Вінниця: Нова книга, 2002. - 226 с.
4. *Зыков Г.С., Короленко А.С.* Основы дипломатического протокола: Учебно-методическое пособие. - М., 1973.
5. *Калашник Г. М.* Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету [Текст] : Навч. посіб. / Г. М. Калашник. - К. : Знання, 2007. – 143 с.
6. *Кулик О., Сардачук П.* Елементи дипломатичного протоколу і дипломатичної практики в історії України. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000;
7. *Лядов П. Ф.* Протокол и этикет // Дипломат, 2002. - № 4. – С. 16 -18.
8. *Молочков, Ф. Ф.* Дипломатический протокол и дипломатическая практика. – М.: Международные отношения, 1979. – 248 с.
9. *Науменко Г. А.* Его величество протокол [Текст] / Г. А. Науменко. - К. : Справи Сімейні, 2007. - 200 с.: фотоил.
10. *Никифоров, Д. С., Борунков, А. Ф.* Дипломатический протокол в СССР. Принципы. Нормы. Практика. – М.: Международные отношения, 1998. – 231 с.
11. *Попов В.И.* Современная дипломатия. Теория и практика. Изд. 2-е, доп. М.: Международные отношения ЮР АТ, 2006. – 576 с.
12. *Резніченко В. І., Михно І. Л.* Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету. — К., 2003.
13. *Руденко, Г. М.* Основы дипломатичного протоколу [Текст] / Г. М. Руденко. - К. : Бліц- Інформ, 1996. - 184 с.
14. *Сагайдак О. П.* Принцип міжнародної ввічливості в дипломатичному протоколі / О. П. Сагайдак, В. М. Олійник. – Л. : 2001.
15. *Сагайдак, О. П.* Дипломатичний протокол та етикет. Навчальний посібник.- К.: Знання, 2006. – 380 с.
16. *Сатоу, Э.* Руководство по дипломатической практике. Под ред. А. А. Трояновского. – М.: Госполитиздат, 1947. - 516 с. Електронний ресурс: <http://www.lawlibrary.ru/izdanie6470.html>.
17. *Сатоу Э.* Руководство по дипломатической практике. Под ред. Ф. Молочкова. – М.: Изд-во ИМО, 1961. – 496 с. Електронний ресурс: <http://scilib.narod.ru/Other/Satow/contents.htm>.
18. *Серре, Ж.* Дипломатический протокол. – М., 1963; 478 с.
19. *Семенов В. Л.* Практика дипломатического протокола и этикета. — М.: Международное агентство "А.Б & Т2", 2002.

20. *Сутырин, Ф.Д.* Этикет и дипломатический протокол для всех: учеб. пособие / Ф.Д. Сутырин. – СПб, 2001. – 370 с.
21. *Улахович В.Е.* Протокол и этикет в современной дипломатии. М.: АСТ; Мн.: Харвест, 2005.- 272с.
22. *Шинкаренко Т. І.* Дипломатичний протокол та етикет. - К., 2007. - 296 с.
23. *Челядинский, А. А.* Основы дипломатии: учеб-метод. пособие / А. А. Челядинский. — Минск: Веды, 2002. — 105 с.

Допоміжна література:

1. *Абашидзе, А. Х.* Право внешних сношений: [Учебное пособие] /А. Х. Абашидзе, М. В. Федоров. – М.: Международные отношения, 2009. – 382 с.
2. *Авилов В. И.* Дипломатические беседы. — М., 1973.
3. *Авилов В. И.* Официальные контакты дипломатов. — М., 1977.
4. *Авилов В. И.* Некоторые аспекты общегражданского и дипломатического этикета. М, 1979.
5. *Александров Е.* Дипломатия динамичного века. — София, 1981.
6. *Безрученко, В. О.* Основи військово-дипломатичної служби. Навчальний посібник / В. О. Безрученко, ПВНЗ «Інститут східознавства і міжнародних відносин «Харківський колегіум». – Х.: Райдер, 2012. – 134 с.
7. *Белогубова, О. О.* Дипломатичний протокол та етикет: навчально-методичний посібник / О. О. Белогубова, К. В. Мануїлова, О. В. Трояновський // Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2011. – 80 с.
8. *Блищенко И.А.* Дипломатическое право: Учеб. пособ. — М., 1990.
9. *Блищенко И. П., Дурдиневский В. Н.* Дипломатическое и консульское право. — М., 1962.
10. *Гуменюк Б.* Дипломатическая служба: правовое регулирование: Учеб. пособие для студ. высших уч. закл .. - М.: Просвещение, 2007. - 224с.
11. *Гуменюк Б.* Основы дипломатической и консульской службы: Учеб. пособие. для студ. высш. уч. закл .. - М.: Просвещение, 2004. - 248с.
12. *Гуменюк Б.* Современная дипломатическая служба: Учеб. пособие для студ. гуманит. спец. высших уч. закл. - М.: Просвещение, 2001. - 254с.
13. *Демин Ю. Г.* Статус дипломатических представительств и их персонал. — М., 1995.
14. Дипломатический корпус. МЗС Управління державного протоколу. — К., 2002.
15. Дипломатический словарь. В трех томах. 4-е перераб. и доп. изд. – Т. 1 – 2. – М.: Наука, 1985; Т. 3, 1986.
16. *ДрайманД.* Дипломатический протокол: задачи, средства, методы и стиль работы. — Лейпциг, 1981.
17. *Залает Р.* Дипломатическая служба. Ее история и организация во Франции, Великобритании и Соединенных Штатах. М., 1956.
18. *Захарова Л.М., Коновалова А. А.* Основы дипломатической и консульской службы: Учеб. пособ. — Минск: БГЭУ, 2001.
19. *Зленко, А. М.* Дипломатия и политика. Украина в процессе динамичных геополитических перемен / А. М. Зленко. – Харьков: Фолио, 2004. – 559 с.

20. *Зленко А.* Зовнішня політика України: від романтизму до прагматизму: Виступи, промови, інтерв'ю, статті. — К., 2001.
21. *Зорин В. А.* Основы дипломатической службы. — М.: Международные отношения, 1977. — 366 с.
22. *Исии, К.* Дипломатические комментарии. Перевод с японского / Кикудзиро Исии; Под ред.: Трояновский А.А. (Предисл., пер.) - М.: Госполитиздат, 1942. - 236 с.
23. *Иванов И.С.* Новая российская дипломатия. Десять лет внешней политики страны. - М.: ОЛМА Медиа Групп, 2001. — 382 с.
24. *Израэлян В.Л.* Технология двусторонних и многосторонних дипломатических переговоров М., 1988.
25. *Казанцев Б.А.* Дипломатическая школа Испании. М.: Международные отношения, 1984.- 195 с.
26. *Кальер Фр.* О способах ведения переговоров с государями. — М.: Гендальф, 2000. — 207 с.
27. *Камбон Ж.* Дипломат. М.: Госполитиздат, 1946. — 89 с.
28. *Канто А.С.* Дипломатическая этика / Профессиональная этика. М.; Ростов на Дону: Изд-во СКАГС, 2006.
29. *Караосманоглу Я.К.* Дипломат поневоле: Воспоминания и наблюдения. — М.: Международные отношения, 1978. — 301 с.
30. *Карягин В. В.* Дипломатическая жизнь за кулисами и на сцене. — М.: Международные отношения, 1994. — 313 с.
31. *Кашлев, Ю. Б. и др.* Информация. Дипломатия. Психология. М.: Известия, 2002. — 608 с.
32. *Киссинджер, Генри.* Дипломатия. Пер. с англ. В. В. Львова / Послесл. Г. А. Арбатова. — М. : Ладомир, 1997. — 848 с.
33. *Ксенофонтов А.В.* Дипломатические иммунитеты от юрисдикции: сущность и особенности / Материалы научно-практической конференции на тему: «Защита прав и свобод человека». М: ИГУ МО, 2005. - С. 6670.
34. *Ксенофонтов А.В.* Дипломатические привилегии и иммунитеты: содержание и международно-правовой статус./ Право и образование №2, февраль. 2007 С.104-109.
35. *Ксенофонтов А.В.* Дипломатический протокол и его роль в международном общении (брошюра). М., 2004. Изд-во Мос. Гуманит. Университета. — 43 с.
36. *Ксенофонтов А.В.* Дипломатический протокол и особенности его реализации в международном праве / Вестник РУДН. Серия. Юридические науки. - №3. - 2006. - С. 83-91.
37. *Ксенофонтов А.В.* Дипломатический протокол: сущность и международно-правовая основа функционирования./Социально-гуманитарные знания. - 2007. - №2. - С. 325 - 333.
38. *Ксенофонтов А.В.* Международно-правовая сущность дипломатического протокола // Наука. Культура. Общество. - № 4. - 2006. - С. 113-119.
39. *Кузьмин Э.Л.* Дипломатическое и деловое общение: правила игры. - М.: Норма, 2005. — 304 с.
40. *Кузьмин, Э. Л.* Протокол и этикет дипломатического и делового общения. — М.: Юридический колледж МГУ, 1996. — Электронный ресурс: http://www.e-reading-lib.org/chapter.php/129013/33/Kuz%27min_-_Protokol_i_etiket_diplomaticheskogo_i_delovogo_obshcheniya.html.

41. *Лапин Г. Э.* Консульская служба [Текст] : Учеб. пособие / Г. Э. Лапин ; Дипломатическая академия МИД России. Кафедра дипломатической и консульской службы. - М. : Международные отношения, 2002. - 224 с.
42. *Лапин Г. Э.* Консульская служба [Текст] : Учеб. пособие / Г. Э. Лапин ; Дипломатическая академия МИД России. Кафедра дипломатической и консульской службы. - М. : Международные отношения, 2005. - 238 с.
43. Лойко, Л. В. Основы дипломатии. Дипломатическая служба : учеб. для студентов вузов / Л. В. Лойко. - Минск : БГУ, 2001. – 208 с.
44. *Лукашук, И. И.* Дипломатические переговоры и принимаемые на них акты [Текст] / И. И. Лукашук ... [Текст] : монография / И. И. Лукашук. - М. : Волтерс Клувер, 2004. – 144 с.
45. *Макота М., Трохимчук С.* Українська дипломатія у ХХ столітті. — Л., 1998.
46. *Матвеев, В.М.* Дипломатическая служба США. – М.: Международные отношения, 1982. – 191 с.
47. *Матвеев, В.М.* Британская дипломатическая служба – М.: Международные отношения, 1990. – 288 с.
48. *Митчелл М., Корр Д.* Этикет. Пер. с англ. М.: АСТ : Астрель, 2004. – 285 с.
49. *Михалькевич, Г. Н.* Протокол и этикет международного общения: Учебное пособие. – Мн.: ХХХ, 2003. – 199 с.
50. *Морозов В. В.* Этикет реальный и этикетность искусства: русский дипломатический церемониал // Этнографическое изучение знаковых средств культуры. – Л., 1989, с. 265 – 280.
51. Нариси з історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смо- лія. — К.: Альтернативи, 2001.
52. *Невелев О. М.* Етика та етикет у зовнішньоекономічній діяльності [Текст] : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. М. Невелев, В. В. Іваненко ; Акад. муніципал. упр. - К. : Центр учбової літератури, 2009. - 168 с. : іл.
53. *Науменко Г.* Ньюанси дипломатичного спілкування // Політика і час. - 1997. - № 11. - С. 63 – 65.
54. *Никольсон Г.* Дипломатия. – М., 1941; Електронна версія: web-local.rudn.ru/web-local/prep/tj/index.php?id=22388ap=16778.
55. *Новак І. В.* Актуальні проблеми протокольної системи й служби України. Науковий вістник Дипломатичної академії України. Вип. 2. – Київ, 1999. - С. 249 -251.
56. *Панов А.* Японская дипломатическая служба. М.: Международные отношения, 1988. – 180 с.
57. Правила процедуры в многосторонней дипломатии / Сост.: Воронцов Г.А., Клименко Б.М., Петровский В.Ф., Рыбаков Ю.М. - М.: Междунар. отношения, 1986. - 445 с.
58. Репецкий В. Дипломатическое и консульское право: Учебник / Львовский национальный ун-т им. Ивана Франко. Факультет международных отношений. - 2-е изд., Перераб. и доп. - М.:, 2006. - 372с.
59. *Селянинов О.П.* Дипломатические беседы (организация и проведение). 3-е изд. - М.: МГИМО(У) МИД России, 2002. – 110 с.
60. *Селянинов О.П.* Дипломатические отношения государств: Принципы, форма и методы: Учебное пособие // МИД России. М.: МГИМО (Университет), 2004.- 312с.
61. *Селянинов О.П.* Дипломатические представительства. М.: МГИМО (Университет), 1986. – 360 с.
62. *Селянинов О.П.* Дипломатические отношения государств: принципы, формы и методы. Учебное пособие. МГИМО(У). М., 2004.

63. Програма навчальної дисципліни "Дипломатичний протокол" [Текст] / уклад. В. С. Семенов [та ін.] ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х. : [б.в.], 2002. - 6 с.
64. Симпсон С. Учебные программы и курсы по дипломатической практике. М., 1989.
65. Соловьев Э.А. Основы дипломатического права: Учебное пособие. -М.: Ось-89, 2005. – 144 с.
66. Современная дипломатия зарубежных государств. — М., 1986.
67. Тимошенко Н. Л. На найвищому рівні в посякден- ному житті: Деякі особливості офіційного дипломатичного протоколу // Політика і час. — 2001. — № 2. — С. 76—80.
68. У протоколі немає дрібниць. Круглий стіл на тему: Українська протокольна служба: актуальні питання практики // Політика і час. – 1999. - № 3. - С. 66 – 75.
69. Щетинин, В. Д. Экономическая дипломатия [Текст] : учеб. пос. / В.Д.Щетинин ; Дипломатическая академия МИД России. - М. : Международные отношения, 2001. - 280 с.

Рекомендована література іноземними мовами:

1. Anderson M. S. *The Rise of Modern Diplomacy*. — London, 1993.
2. Barston R.P. *Modern Diplomacy*. L.-N.Y., 1989.
3. Bretton Ph. *Relations internationales contemporaines*. Paris, 1996.
4. Brownline III. *Principles of Public International Law 5 th ed Oxford*,2002
5. Cassese A. *International Law*. Oxford, 2005.
6. Craig G.A., Georg A.L. *Force and Statecraft Diplomatic Problems of our Time*. Second Edition. -N.Y., 1990.
7. Daillier P., Alan P. *Droit International public* P.2000
8. Feltham R.G. *Diplomatic handbook*. London, 1998.
9. Gandouin J. *Guide du protocole et des usages*. Paris, 1998.
10. Hamilton K., Langhorne R. *The Practice of Diplomacy. Its Evolution, Theory and Administration*. L.-N.Y., 1995.
11. *Implementation of the Helsinki Accords: Hearing before the Commiss. on Security a. Cooperation in Europe*. 103d Congr., 1st sess. Apr. 21.1993. Wash.: Gov. Print, off. 1993. III.
12. Jackson G. *Concorde Diplomacy The Ambassador's Role in the World Today*. -L., 1981.
13. Krasner St. D. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton: Princeton University Press, 1999.
14. Lodgaard S. *In Defence of International Peace and Security. New Missions for the United Nations* // UNTDiR Newsletter. Letter de I'UNIDIR. Gcnc\а, 1993 №24.
15. Mangold P. *Recensio*. // *International Affairs*. L. 1994. Vol. 70 №2.
16. McAlea D, *Le droit de Geneve: comment assurer son application effective*//*Etudes intern*. Quebec. 1992. Vol. 23. №4.
17. Mills A. *The private History of International Law*// *international and Comparative Law Quarterly*.2006 Vol 55 №1. Pl-50
18. Murphy C. *The Conciliatory Responsibilities of the United Nations Security Council* // *German Yearbook of International Lav*., B., 1993. Vol. 35 1992.
19. Rede von Joschka Fischer zur "Finalitaet der Europaischen Integration" am 12 Mai 2000 in der Humboldt-Universitaet in Berlin, Das AUswaertige Amt, Mitteilung fuer die Presse Nr. 1008/00.
20. Rosenne S. *The Law and Practice of International Court (1920-2005)*,4 th.Martinus Nijhoff.,2006

21. Serres J. Manuel pratique de protocole. Paris, 1992.
22. Shaw M. International Law 5 th ed. Cambridge, 2003
23. Shaw, Carolyn Hagner. Modern manners. New York: E.P. Dutton & Co., 1962.
24. Stark S.D. Writing to win: the legal writer. New York, 1999.
25. Thomas Paulsen. Die Deutsche Rolle in Europa, In Europa-Handbuch, Werner Weidenfeld (Hrsg.). Bonn, 1999.
26. Werner Link. Deutschland als europäische Macht, In Europa-Handbuch, Werner Weidenfeld (Hrsg.). Bonn, 1999.
27. Wiseman G. "Polylaternalism" and New Models of Global Dialogue. -Leicester: University of Leicester. DSP, 1999 (November); Thomas Paulsen: Die Deutsche Rolle in Europa, In Europa Handbuch, Werner Weidenfeld (Hrsg.).-Bonn, 1999.
28. Worner M. NATO's Role in the Changing Europa // European Security After the Cold War. Part I. L., 1999.
29. De Callieres F. The Art of Diplomacy. — New York; London, 1993.
30. Denza Eilicen. Diplomatic Law Commentary of the Vienna Convention on Diplomatic Relations. — New York, 1976.
31. Harr J. E. The professional Diplomat. — New York, 1969.
32. Ikanowicz C. Wybrane zagadnienia protokołu dyplomatycznego i organizacji służby zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej. — Warszawa, 1996.
33. Machowski J. Korespondencja dyplomatyczna. — Warszawa, 1970.
34. Mc Caff re Mary Jane, Innis Pauline. Protocol. The Complete Handbook of Diplomatic, Official and Usage. — New Jersey, 1977.
35. Pietkiewicz E. Protokół dyplomatyczny. — Wyd. IV poprawione i uzupełnione. — Warszawa: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 1998.
36. Radlovic Monte. Etiquette and Protocol. A Handbook of Conduct in American and International Circles. — New York, 1956.
37. Sutor J. Korespondencja dyplomatyczna. — Warszawa, 1992.
38. Vademecum Protokołu dyplomatycznego / Pod. red. J. Sutora. — Warszawa, 1972.
39. Walton A. Diplomacy. The Dialogue between States. — London, 1984.
40. Кожухаров И. Дипломатия и протокол. София. «Труд» 1999. 395 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

http://pidruchniki.ws/19991130/etika_ta_estetika/diplomatichnij_protokol_ta_etiket_-_sagaydak_o_p.

http://nashaucheba.ru/v24370/%D1%81%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%B9%D0%B4%D0%B0%D0%BA_%D0%BE.%D0%BF.%D0%B4%D0%B8%D0%BF%D0%BB%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB_%D1%82%D0%B0_%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B5%D1%82?page=25.

<http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-83.html>.

<http://kntu.net.ua/index.php/ukr/Fakul-teti/Fakul-tet-MEV/Kafedri/Distancijni-kursi-kafedri-teoriyi-ta-praktiki-perekladu/Diplomatichnij-protokol-ta-etiket>.

Научная библиотека диссертаций и авторефератов disserCat

<http://www.dissercat.com/content/rol-diplomaticheskogo-protokola-v-realizatsii-norm-mezhdunarodnogo-prava#ixzz2NgNQmWDg>.